

ФІНАНСОВІ ІНСТИТУЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В статье рассматриваются финансовые институции ЕС — Европейский Инвестиционный Банк и Европейский Центральный Банк.

European Investment Bank and European Central Bank were analyzed in the article.

Ключові слова: *Європейський союз, інституції Європейського союзу, Римська угода, кредити, ринки капіталу*

Актуальність дослідження особливостей фінансових інституцій Європейського Союзу (ЄС) для України обумовлена її політикою, спрямованою на поглиблення європейської інтегрованості та створення сприятливого інвестиційного клімату в країні. У результаті тривалих переговорів між делегацією України та представниками європейських держав 1 березня 1998 року набула чинності Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами, їхніми країнами-членами та Україною. Через півтора року, 11 грудня 1999 р. на основі цієї Угоди Рада ЄС ухвалила Спільну стратегію ЄС щодо України на період 2000—2004 років, яка згодом була подовжена та уточнена.

На сьогодні загальноекономічні та політичні аспекти ЄС знайшли широке висвітлення у вітчизняній літературі. Серед них роботи Д. Г. Лук'яненко, Т. М. Циганкової, О. Г. Білоруса, Г. В. Колодко, Ю. В. Макогон. Разом із тим, особливості та порядок діяльності Європейського Центрального Банку (European Central Bank, ECB) та Європейського Інвестиційного Банку (European Investment Bank, EIB), які є фінансовими інституціями ЄС, потребують окремого та більш детального розгляду. Адже можливості залучення ресурсів цих інституцій для соціально-економічного розвитку нашої країни значною мірою залежать від поінформованості української сторони з питань особливостей їх функціонування.

Метою статті є висвітлення особливостей функціонування Європейського Інвестиційного Банку та Європейського Центрального Банку та окреслення можливих напрямків співробітництва між цими фінансовими інституціями ЄС та Україною за умов її успішного просування у напрямку європейської інтеграції.

Нині Європейський Союз представляють десять інституцій, кожна з яких обіймає певну сферу управлінської, фінансово-економічної, соціальної та регіональної діяльності цього об'єднання країн. Такими інституціями є: (1) Європейська Комісія, (2) Європейський Парламент, (3) Рада Європейського Союзу (Рада Міністрів Європейського Союзу), (4) Суд Європейських Співтовариств, (5) Європейський Суд Аудиторів, (6) Європейський Центральний Банк, (7) Європейський Інвестиційний Банк, (8) Соціально-економічний Комітет, (9) Комітет Регіонів та (10) Європейський Омбудсмен. Серед перелічених до фінансових інституцій належать дві — Європейський Центральний банк (ЄЦБ) та Європейський Інвестиційний банк (ЄІБ).

ЄІБ було засновано у 1958 р. згідно статті № 3 Римської угоди зі статутним капіталом 2 млрд рахункових одиниць¹. Штаб-квартира банку розміщується у Люксембурзі.

Зі створенням Європейського Союзу Статут ЄІБ став складовою Угоди про ЄС і закріплює статус цього банку як фінансово автономної та юридично незалежної інституції. Нині членами ЄІБ є 14 країн Європи, деякі з яких не є членами ЄС: Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Фінляндія, Швеція.

Згідно Римської угоди та статутних документів ЄІБ, його місія полягає у тому, щоб, «використовувати власні та залученні на ринку капіталів ресурси для сприяння збалансованому та рівномірному розвитку Спільного ринку в інтересах Співтовариства»². Метою кредитної політики банку є допомога у формуванні та розвитку основ для створення великого та ліквідного ринку євро. Свого часу (на початку 80-х років) ЄІБ допомагав підтримати екю, створюючи на фінансовому ринку атмосферу довіри до цієї розрахункової одиниці.

Зі створенням ЄС завдання ЄІБ визначаються рішеннями Ради ЄС, і основним серед них є надання довгострокових позик та гарантій по фінансуванню інвестицій у галузі інфраструктури та промисловості за проектами, які мають регіональний, галузевий або загальноєвропейський характер. На практиці банк віддає перевагу фінансуванню проектів для менш розвинених регіонів, для модернізації або конверсії підприємств, розвитку підприємницької діяльності у нових галузях, реалізації проектів, що представляють спільний інтерес для кількох країн-членів. Майже 60 % кредитів надається саме за такими проектами.

¹ Поступовий розвиток діяльності ЄІБ призвів до необхідності збільшення статутного капіталу, і нині він складає суму, еквівалентну 23 млрд євро.

² *Мишель Пейло*. Международные экономические, валютные и финансовые отношения: Пер. с франц. / Общ. ред. Н. С. Бабинцевой. — М.: Прогресс, Универс, 1994. — 464 с.

Проекти, за якими ЄІБ надає кредити, сконцентровані географічно, але достатньо диверсифіковані за галузями. У галузевому розрізі пріоритетними є розвиток інфраструктури, особливо енергетики (30 % суми наданих банком кредитів), транспорту та телекомунікації. Збільшилася кількість проектів з охорони навколишнього середовища (21 % наданих банком кредитів). Велика увага приділяється модернізації промисловості з орієнтацією на малі та середні підприємства, високотехнологічні інвестиції та співробітництво між європейськими підприємствами кількох країн-членів.

З моменту заснування ЄІБ значно розвинув свою діяльність. Окрім (1) надання кредитів та (2) гарантій за кредитами, банк (3) управляє позиками, що надаються іншими організаціями Співтовариства. Він надає також (4) широку консультативну допомогу: оцінює проекти шляхом аналізу їх техніко-економічного обґрунтування та визначення потреб у фінансуванні.

Банк може здійснювати фінансування інвестиційних програм спільно із спеціальними фондами, що діють під керівництвом Європейської Комісії. Це такі фонди, як: Європейський фонд розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд сільськогосподарської орієнтації і гарантій.

Крім кредитування своїх країн-членів ЄІБ може надавати позики деяким країнам, що розвиваються, а також країнам-членам ЦСБ. Банк надає кредити як державним, так і приватним позичальникам (юридичним особам). Кредити надаються для проектів, що мають особливе значення для ЄС.

ЄІБ фінансує як правило не більше 50 % вартості проекту, надаючи кредитні ресурси для промислових проектів на строк 7—12 років, а для проектів з розвитку інфраструктури — на 20 і більше років. При цьому надання кредитів не передбачає жодної системи квот і визначається стратегічними пріоритетами та попитом суб'єктів економічної діяльності.

Зазвичай кредити надаються на ринкових умовах, крім виняткових випадків боніфікації¹ за рахунок бюджету Співтовариства. Рішення про надання кредитів приймається Радою директорів ЄІБ за поданням Правління.

Річний обсяг наданих банком кредитів сягає 26 млрд євро, і за цим показником він є найбільшою фінансовою установою. Кожен проект, за яким позичальник звертається до ЄІБ, ретельно оцінюється банком з точки зору його (а) відповідності політиці ЄС, (б)

¹ Боніфікація — у даному контексті це державна субсидія, що надається з метою зменшення відсотків за кредит певній категорії осіб, котрі отримують позички.

економічної ефективності, (в) впливу на довкілля, (г) фінансової та (д) технічної життєздатності.

ЄІБ не працює з фізичними особами, але його інвестиційна та консультативна діяльність сприяє матеріальному забезпеченню життя мільйонів громадян. Оскільки підтримка регіонального розвитку є пріоритетним завданням ЄІБ, 2/3 його кредитів йдуть на інвестування в ті регіони, які відстають у розвитку або занепадають. Безпосередня користь населенню від кредитної діяльності ЄІБ полягає у створенні нових компаній, нових робочих місць, покращенні зв'язків та захисті довкілля.

Фінансування ЄІБ розвитку регіонів часто супроводжується наданням грантів від Структурних фондів та Фонду згуртування ЄС. Необхідність забезпечення балансу кредитів та грантів приводить ЄІБ до ще тіснішої співпраці з Європейською Комісією, та залучає ЄІБ до підготовки та реалізації структурних програм підтримки.

ЄІБ допомагає також у фінансуванні програм співробітництва ЄС з іншими державами. Нині банк проводить такі операції у понад 100 країнах.

ЄІБ більшу частину своїх ресурсів залучає (позичає) на ринках капіталу, де його високий кредитний рейтинг (AAA) дозволяє йому позичати гроші на найкращих умовах. Високий рейтинг обумовлений, перш за все, тим, що позики ЄІБ мають гарантію країн-членів або аналогічне забезпечення. Важливо й те, що Статут ЄІБ накладає обмеження на обсяги таких запозичень — 250 % статутного капіталу банку. Залучення дешевих ресурсів дозволяє цьому банку надавати позики під мінімальний відсоток.

ЄІБ, як одна з головних дійових осіб на ринках капіталу, відіграє важливу роль у їх розвитку, сприяючи, зокрема, розвитку ринків капіталу тих країн Центральної та Східної Європи, які є кандидатами у члени ЄС.

Нині у межах ЄІБ діють Європейський інвестиційний фонд (створений у 1994 році) та Тимчасовий Единбурзький фонд кредитування (заснований у 1992 році рішенням Європейської Ради).

Другою фінансовою інституцією ЄС є Європейський Центральний Банк. Днем створення ЄЦБ та Європейської Системи Центральних Банків вважається 1 червня 1998 року, коли набули чинності рішення урядів 11 держав-учасниць ЄС щодо призначення Президента, віцепрезидента та чотирьох інших членів Виконавчого Комітету ЄЦБ¹.

Попередником ЄЦБ був Європейський Монетарний Інститут, створений на початку другого етапу формування Європейського

¹ Голосування з цього питання країни-учасниці ЄС провели 25 травня 1998 року.

валютного союзу, головне завдання якого полягало у підготовці створення Європейської Системи Центральних Банків. Після утворення ЄЦБ Європейський Монетарний Інститут було ліквідовано.

Єдиними учасниками та власниками капіталу ЄЦБ є національні центральні банки країн-учасниць ЄС. Участь у капіталі базується на «ключі», величина якого розраховується на основі частки ВВП кожної держави-члена та частки її населення у Співтоваристві.

9 липня 1998 р. відбулося перше засідання Ради Керуючих ЄЦБ, на якому було прийнято рішення, що кожен з 11 центральних банків держав-учасниць зони євро у повному обсязі сплатить до статутного капіталу ЄЦБ внесок, сума якого розрахована згідно «ключа». Як наслідок, ЄЦБ постійно забезпечений початковим капіталом, розмір якого трохи менше 4 млрд євро.

Згідно Статуту ЄЦБ, загальний обсяг резервного капіталу банку має становити суму, еквівалентну 50 млрд євро. Резервний капітал формується за рахунок внесків національних центральних банків країн-учасниць, величина яких встановлена пропорційно частці цих країн у статутному капіталі ЄЦБ. Резервний капітал представлений: (1) валютами держав, що не є членами ЄС, (2) євро, (3) резервними залишками у МВФ та (4) SDR (Special Drawing Rights, Спеціальними правами запозичення).

Натомість кожен національний центральний банк країни-учасниці ЄЦБ отримує від ЄЦБ кредит, сума якого дорівнює його внеску у резервний капітал. При цьому, ЄЦБ має повне право власності на перераховані йому валютні резерви, може розпоряджатися ними і використовувати на потреби, визначені Статутом.

Статутом ЄЦБ визначено також порядок розрахунку та розподілу між акціонерами (країнами-членами) прибутку, отриманого за результатами діяльності.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити наступне:

По-перше, ЄС представляють десять інституцій, діяльність кожної з яких поширюється на певну сферу управлінської, фінансово-економічної, соціальної та регіональної діяльності цього об'єднання країн, при цьому до фінансових належать дві інституції — Європейський Центральний Банк та Європейський Інвестиційний банк.

По-друге, ЄІБ, здійснюючи своє основне завдання (фінансування інвестицій за проектами, що мають регіональний, галузевий або загальноєвропейський характер), фінансує проекти, що пропонуються країнами-акціонерам банку, країнам-членам ЄЦБ, а також країнам, що розвиваються. При фінансовими продуктами ЄІБ є надання кредитів, гарантій за кредитами, управління пози-

ками, що надаються іншими організаціями Співтовариства, а також широка консультативна допомога.

По-третє, єдиними акціонерами ЄЦБ є національні центральні банки країн-учасниць ЄС, за рахунок внесків яких формується не тільки статутний капітал банку, але й резервний капітал, право власності на який повністю закріплюється за ЄЦБ. Одночасно кожен національний центральний банк отримує від ЄЦБ кредит, що дорівнює його внеску у резервний капітал.

Література:

1. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічно-го та соціального розвитку України на 2002—20011 роки. — Послання Президента України до Верховної Ради України.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2005 року № 927 «Про Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2006 рік».

3. *Мишель Пейло*. Международные экономические, валютные и финансовые отношения: Пер. с франц. / Общ. ред. Н. С. Бабинцевой. — М.: Прогресс, Универс, 1994. — 496 с.

4. Офіційний сайт Європейського Інвестиційного Банку — www.eib.org

5. Офіційний сайт Європейського Інвестиційного Банку — www.bei.org

6. Офіційний сайт Європейського Центрального Банку — www.bec.org

Стаття надійшла до редакції 16 січня 2006 р.

УДК 336.71

Н. М. Сивульська,

канд. екон. наук, старш. викладач

кафедри фінансів КНЕУ імені Вадима Гетьмана

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

В статье рассмотрен вопрос реформирования финансового контроля в Украине путем внедрения бюджетного аудита. Проанализировано возможности проведения аудита финансовой и хозяйственной деятельности бюджетных организаций, а также аудита эффективности исполнения бюджетных программ.

The article takes a look at questions regarding reforms in Ukraine's financial control through introduction of budget audit. The author analyzes opportunities for audit of financial and economic activities of budget organizations, and also audit of efficiency of fulfillment of budget-financed programs.

Ключові слова: фінансова система, фінансовий контроль, аудит ефективності, бюджетний процес, бюджетний аудит